

Samen op (onder)zoek

Participatieve methodieken voor geëngageerde
onderzoekers en praktijkwerkers

Liesbeth De Donder - Lieselot Degraeve
Bas Dikmans - Silke Marynissen

COLOFON

Samen op (onder)zoek: participatieve methodieken voor geëngageerde onderzoekers en praktijkwerkers

Liesbeth De Donder, Lieselot Degraeve, Bas Dikmans, Silke Marynissen (redactie)

Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Educatiewetenschappen

Brussel

ISBN 9789077130162

Eerste versie

@ 2025 Liesbeth De Donder, Lieselot Degraeve, Bas Dikmans, Silke Marynissen

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder duidelijke bronvermelding. Overname van tekst is toegestaan mits de oorspronkelijke auteur(s) en titel expliciet worden vermeld, zowel van het boek als van het betreffende hoofdstuk. Het is niet toegestaan de inhoud te wijzigen of voor commerciële doeleinden te gebruiken zonder schriftelijke toestemming van de auteur(s).

Vormgeving: Lieselot Degraeve

Illustraties: Zoë Claessens

www.samenoponderzoek.be

Licentie

Samen op (onder)zoek: participatieve methodieken voor geëngageerde onderzoekers en praktijkwerkers © 2025 by Liesbeth De Donder, Lieselot Degraeve, Bas Dikmans, Silke Marynissen is licensed under CC BY-NC-ND 4.0. To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

15

EVA BXL BRENGT NIEUWE DIENSTVERLENING TOT LEVEN IN CO-CREATIE MET BRUSSELAARS

LIESELOT DEGRAEVE

EVA bxl is een sociaal laboratorium en ontwikkelt nieuwe dienstverlening die hiaten opvult in het leven van Brusselaars, altijd samen met de doelgroep vanaf de start. “We zijn een soort start-up voor sociale ondernemingen”, zegt directeur Ingrid Pecquet. Om participatief te werken in de ontwikkeling van nieuwe diensten, bedacht EVA bxl het 5i-model.

EVA bxl was sinds haar ontstaan de bakermat voor heel wat Brusselse organisaties, zoals de inclusieve kinderopvang [Elmer](#) met oog voor opleiding en tewerkstelling, [Maison Biloba Huis](#) met woningen en een dagcentrum voor ouderen, lokaal diensten-centrum [Aksent](#) en klusdienst [Bricoteam vzw](#).

De diensten die EVA bxl ontwikkelt, situeren zich in verschillende sociale domeinen, zoals huisvesting, zorg, ouderen, onderwijs en tewerkstelling. “Onze focus ligt vooral op mensen die minder kansen hebben in de samenleving, zoals laaggeschoolde Brusselaars met weinig inkomen of mensen een

migratieachtergrond. We willen hen vooruithelpen en zorgen voor gelijke kansen voor iedereen”, vertelt Ingrid.

“We vertrekken van noden en gebreken die wij vaststellen via onderzoek of door in gesprek te gaan met Brusselaars” gaat Ingrid verder. “Daarna ontwikkelen we een dienst die er een antwoord op kan bieden, samen met de doelgroep. Dat duurt zo’n 5 à 7 jaar. Als we zien dat de dienst klaar is om op zichzelf te functioneren, nemen we de tijd om een zelfstandige werking op te richten, bijvoorbeeld in een vzw. Op die manier streven we

blijvende verandering na. Veel organisaties starten een project met tijdelijke subsidies. Als de subsidie afloopt, zien ze geen mogelijkheid om het verder te ontwikkelen en stopt het project. Daarom schatten we van bij het begin al in of een idee mogelijk uitgebouwd kan worden tot een zelfstandige structuur”, aldus Ingrid.

De Brusselaar krijgt een grote rol toebedeeld in de ontwikkeling van de diensten. Hoe betrekken jullie hen erbij?

“We werven mensen aan uit doelgroepen die we willen bereiken, dus onze initiatiefontwikkelaars zijn zelf een brugfiguur naar Brusselaars”, zegt Ingrid. “En met 30 jaar op de teller hebben we ondertussen een netwerk van organisaties die we ons helpen om mensen in kwetsbare situaties te bereiken. Het is wel zo dat er in die doelgroepen hoge springers zitten, dus je komt vaak bij dezelfde mensen terecht die niet bang zijn om hun stem te laten horen en die ons al goed kennen. We proberen aandachtig te zijn voor mensen die niet gehoord worden in onze wervingen door outreachend te werken. We gaan zelf naar de mensen toe en proberen ze daar te ontmoeten waar ze zichzelf veilig en vertrouwd voelen, bijvoorbeeld op plekken waar bepaalde gemeenschappen vaak komen. We starten eerst gewone gesprekken over iets algemeen, voordat we echt naar onze vraag gaan.”

Participatie speelt dus een grote rol bij EVA bxl. “Voor ons gaat het zelfs verder dan dat. We zien het als co-creatie. De doelgroep zit als gelijkwaardige partner mee aan tafel van bij het begin en blijft tijdens het hele traject betrokken. Ook de overheid en partnerorganisaties spelen een rol”, vertelt Ingrid. “Eigenlijk zien wij iedereen als expert: de potentiële eindgebruikers van de dienst zijn expert in hun leven en ervaringen. Het werkt ook motiverend als ze zien dat ze serieus genomen worden en dat ze voor ons gelijk zijn aan andere partners. We geven hen erkenning. Dat zorgt

ervoor dat ze zich ook verantwoordelijk voelen voor wat we ontwikkelen en dat ze blijven.”

Voor EVA bxl zit de betrokkenheid van doelgroepen in het DNA van de organisatie. De organisatie is zelf opgebouwd door een aantal vrouwen die voelden dat er een dergelijke structuur ontbrak in Brussel. Elmer, het allereerste project van EVA bxl, ontstond rond de keukentafel bij ouders die niet de kinderopvang vonden die ze zochten. Ze klopten aan bij EVA bxl om zelf te ontwikkelen waar ze nood aan hadden.

Een nieuwe dienstverlening ontwikkelen van idee tot vzw: het is een werk van lange adem. Hoe verloopt dat proces?

Ingrid: “Daarvoor ontwikkelden we het [5I-model](#), gebaseerd op de theorieën van *social design*. We zien het als een methodologisch kader voor structurele innovatie, zowel voor EVA bxl als voor andere organisaties die op deze manier een nieuw initiatief willen ontwikkelen.” Het model bestaat uit vijf fasen: inleven, interpreteren, ideevorming, implementeren, en als laatste itereren en valoriseren. Op pagina 166 (Figuur 1) vind je een visuele weergave van het model.

De eerste fase gaat over zich **inleven** in de doelgroep en in een bepaalde problematiek. “We vertrekken altijd van noden die we zien in Brussel en van de signalen die onze medewerkers opvangen”, legt Ingrid uit. Daarna is het belangrijk om zich

Foto: EVA bxl

in te leven in de situatie en om de problematiek te analyseren. Welke drempels zijn er voor de doelgroep? Welke dynamieken spelen er mee bij dit probleem? Welke opportuniteiten zijn er om mee aan de slag te gaan? Als er een eerste idee is ontstaan, wordt dat afgetoetst bij cultuurvertalers. Dat zijn de mensen die weten wat er leeft bij de doelgroep en die hun ervaringen kunnen delen. "Zo weten we of ons idee relevant is voor de doelgroep", voegt Ingrid toe. "Ten slotte verkennen we de mogelijkheden voor financiering en gaan we na of de nood die we aanvoelen ook bevestigd wordt in cijfers en onderzoek."

Fase 'inleven' in het project Samen voor een Diploma

"In 2019 besliste de bestuursraad van EVA bxl om op zoek te gaan naar middelen en mogelijkheden om een ondersteuning uit te bouwen voor mensen die opnieuw willen gaan studeren. Het project kreeg de naam *Samen voor een Diploma*.

De signalen voor het project vingen we op in een eerder project over cultuursensitieve zorg. Mensen met een migratieachtergrond volgden er een opleiding tot cultuursensitieve zorgambassadeur. Bij de opvolging stelden we vast dat veel mensen die met een vervolgopleiding waren gestart, zoals verpleging, zorgkundige, jeugdzorg, afgehaakte. Niet uit gebrek aan talent of motivatie, wel omdat ze er vaak alleen voor stonden wanneer ze met drempels geconfronteerd werden: afgeschrikt bij de inschrijving, niemand om op terug te vallen wanneer ze studiematerie niet begrijpen, de enige met een cultuurdiverse achtergrond in een klas, vaak ook met studenten die veel jonger zijn, financiële zorgen en verplicht om opleiding voortijdig in te ruilen voor job, geen zelfvertrouwen ... We vroegen ons af of we een positieve omgeving konden creëren voor die mensen zodat ze

succesvol verder kunnen studeren, waarin ze ook gestimuleerd worden door de onderwijsinstellingen en door werkgevers. De signalen die we zelf oppikten, hebben we afgetoetst bij studenten en hogescholen."

De tweede fase is **interpreteren**: zich verder verdiepen in de problematiek en ideeën bedenken die mogelijke oplossingen kunnen zijn voor het probleem. Daarvoor is een grondige kennis van het huidige systeem nodig.

"We leggen ons oor te luisteren buiten ons eigen netwerk, bijvoorbeeld bij andere organisaties, de overheid, koepelorganisaties, kennisinstellingen, enzovoort. Het zijn actoren die ons project zouden kunnen beïnvloeden of die zelf invloed kunnen ondervinden van ons project. We gaan ook na welke partners we effectief willen betrekken bij het project", aldus Ingrid.

Daarna worden de basiselementen en het kader van het project vastgelegd. Wat is het doel? Welke verandering wordt er beoogd? Zo worden ook de financieringsmogelijkheden verder uitgediept, bijvoorbeeld de mogelijke fondsen of subsidietrajecten.

Ten slotte wordt de basisinhoud van het project vastgelegd en is het tijd om te bekijken welke vorm van projectbeheer het meest gepast is. Wat zijn de doelstellingen en wie zijn de eindgebruikers? Welke systemische impact heb je voor ogen en hoe zal je die meten? Welke beslissingsorganen zijn er en wie neemt welke rol op?

Een rode draad in elke stap is om telkens weer de relevantie van het project af te toetsen bij stakeholders om te garanderen dat iedereen aan boord blijft.

Fase 'interpreteren' in het project Samen voor een Diploma

“Voor Samen voor een Diploma vonden we middelen bij ESF Vlaanderen (Innovatie en Transnationaliteit) om gedurende twee jaar antwoorden te zoeken op onze vragen.

In deze fase legden we de focus van het project vast. We richten ons tot mensen vanaf 25 jaar met een migratieachtergrond die opnieuw willen studeren in het hoger onderwijs. Om meer inzicht te krijgen in hun noden, deden we interviews met mensen uit de doelgroep die al dan niet hun diploma hadden behaald, met vrienden en familie van studenten, en met trajectbegeleiders van Leerwinkel Brussel, hogescholen en Actiris. Uit die gesprekken leerden we wat de sterke punten en de drempels zijn voor studenten met een migratieachtergrond. Naast de interviews voerden we ook een literatuuronderzoek uit over deze problematiek.

We startten ook een samenwerking met drie hogescholen die iets wilden doen aan de drempels in hun eigen instellingen voor mensen met een migratieachtergrond. Verder kwamen Leerwinkel Brussel, Huis van het Nederlands Brussel en kinderdagverblijf Elmer mee aan boord met hun expertise omtrent studeren in het hoger onderwijs en oriëntatie naar opleidingen.”

Fase drie is **ideevorming**. Als er in de vorige stap ideeën zijn gevormd over de mogelijke vorm en uitkomsten van het project, is het nu tijd om naar een concreet concept te gaan met een eerste actieplan met concrete activiteiten en mijlpalen. Dit is het moment waarop een idee kan opgeschaald worden naar een project. De rollen van alle partners worden vastgelegd en er komt een actieplan met concrete activiteiten. De projectstructuur wordt bepaald: wordt het een afzonderlijke structuur of wordt het project ontwikkeld in een samenwerkingsverband? Als al die zaken bepaald zijn, kan het project formeel worden ingediend bij een subsidiërende overheid of een projectoproep.

Fase 'ideevorming' in het project Samen voor een Diploma

“We hebben samen met de doelgroep vijf bouwstenen ontworpen om tegemoet te komen aan de nood aan meer diversiteit in hoger onderwijs: ambassadeurschap, duo's met studenten en mentors, netwerkversterking, taalondersteuning en aangepaste studieplekken. We maakten een actieplan met die vijf bouwstenen, dat werd afgetoetst bij alle partners. We maakten ook een begroting die de financiële haalbaarheid en duurzaamheid weergeeft.”

De vierde fase is **implementeren** waarbij het idee wordt omgezet naar de realiteit, gestuurd door actiegericht projectmanagement. Het project krijgt een verantwoordelijke en wordt indien nodig bijgestuurd, in overleg met alle betrokken partijen.

Het project moet niet noodzakelijk uitgevoerd worden zoals het oorspronkelijk werd ingediend. De doelstelling is juist om maatschappelijk relevant te zijn en om een antwoord te bieden op actuele noden. Grenzen en barrières mogen niet afschrikken, maar kunnen een katalysator zijn voor alternatieven. Daarbij is permanente afstemming met de doelgroep, met cultuurvertalers en met partners essentieel. Participatie en expertise samenbrengen zijn de basis om goed werk te leveren.

Foto: EVA bxl

Fase 'implementeren' in het project Samen voor een Diploma

"Van de vijf acties bleken mentorschap en netwerkversterking het meeste potentieel te hebben, vooral om het zelfvertrouwen van studenten te verbeteren. We namen eerst een half jaar de tijd om vijf duo's te volgen. Zo wisten we waar we aanpassingen moesten doen en of de eindgebruiker tevreden is met de oplossing. Na een testfase vroegen we feedback aan studenten, docenten, trajectbegeleiders en personen met een grote afstand tot het onderwijs. Er was ook een studiedag met de partners over studiebegeleiding via groepsactiviteiten. Daarnaast organiseerden we een ontmoetingsdag voor studenten met hun families om de betrokkenheid van families bij studenten te vergroten."

De vijfde en laatste fase is **itereren en valoriseren**. Er is een evaluatie van het project en er worden lessen uit getrokken zodat de projectpartners inzicht krijgen in wat wel en niet werkt. De geleerde kennis en ervaringen worden gebundeld en verspreid om de doelgroepen te versterken. Aan de hand van die lessen kan het project eventueel verder ontwikkeld worden.

In een ideale situatie eindigt het project met een output die kan verdergezet worden, hetzij op een zelfstandige manier, hetzij in partnerschap met anderen. Het kan interessant zijn om het volledige project op te schalen, maar soms is het goed om te focussen op een aantal onderdelen van het project. Ga na welke output verduurzaamd kan worden en op welke manier. Wat is de optimale schaalgrootte? Hoe kunnen we systemische impact bereiken? Wie speelt nog welke rol?

Fase 'itereren en valoriseren' in het project Samen voor een Diploma

"Na de test van een half jaar werd het mentorschap positief geëvalueerd. Dankzij de

positieve impact overtuigden we de Vlaamse Gemeenschapscommissie en Coördinatie Brussel om het project drie jaar te steunen. Ondertussen bieden we sinds twee jaar de mentorwerking aan in het hoger onderwijs. Onze doelstelling was om 20 duo's te vormen in het eerste jaar; daar zijn we in geslaagd. Tegelijk werken we de andere bouwstenen uit. We richtten een werkgroep op om een ondersteuningsmodel te ontwikkelen voor academisch Nederlands, en een werkgroep om een prototype van ambassadeurswerking te ontwikkelen waarmee we mensen kunnen bereiken die in hun netwerk geen rolmodel hebben voor het hoger onderwijs.

"Het 5I-model is nooit eindig", voegt Ingrid toe. "Het wordt continu gebruikt, en de fasen wisselen elkaar af. Een nieuwe dienstverlening is nooit volledig af. Je kan niet zeggen: 'Dit is de oplossing voor de volgende tien jaar.' Met het 5I-model kan je blijvend de kwaliteit van de dienst evalueren en aanpassen."

Zo gebeurt het bijvoorbeeld dat een bestaand project nieuwe noden blootlegt. "De kinderopvang Elmer bestaat nu 25 jaar. Daar ontstond het idee om ook een gelijkaardige kleuterschool op te richten, ook met een werk-leer-traject. Dat bleek juridisch moeilijk, dus we startten iets nieuws: het project De Bao-bab, een samenwerking met Erasmushogeschool Brussel en vijf basisscholen om kleuteronderwijzers op te leiden en om ouderbetrokkenheid te vergroten. We doen dat door onder andere Brusselse werkstudenten te begeleiden. Op bepaalde thema's kunnen we dus verschillende diensten ontwikkelen.

Foto: EVA bxl

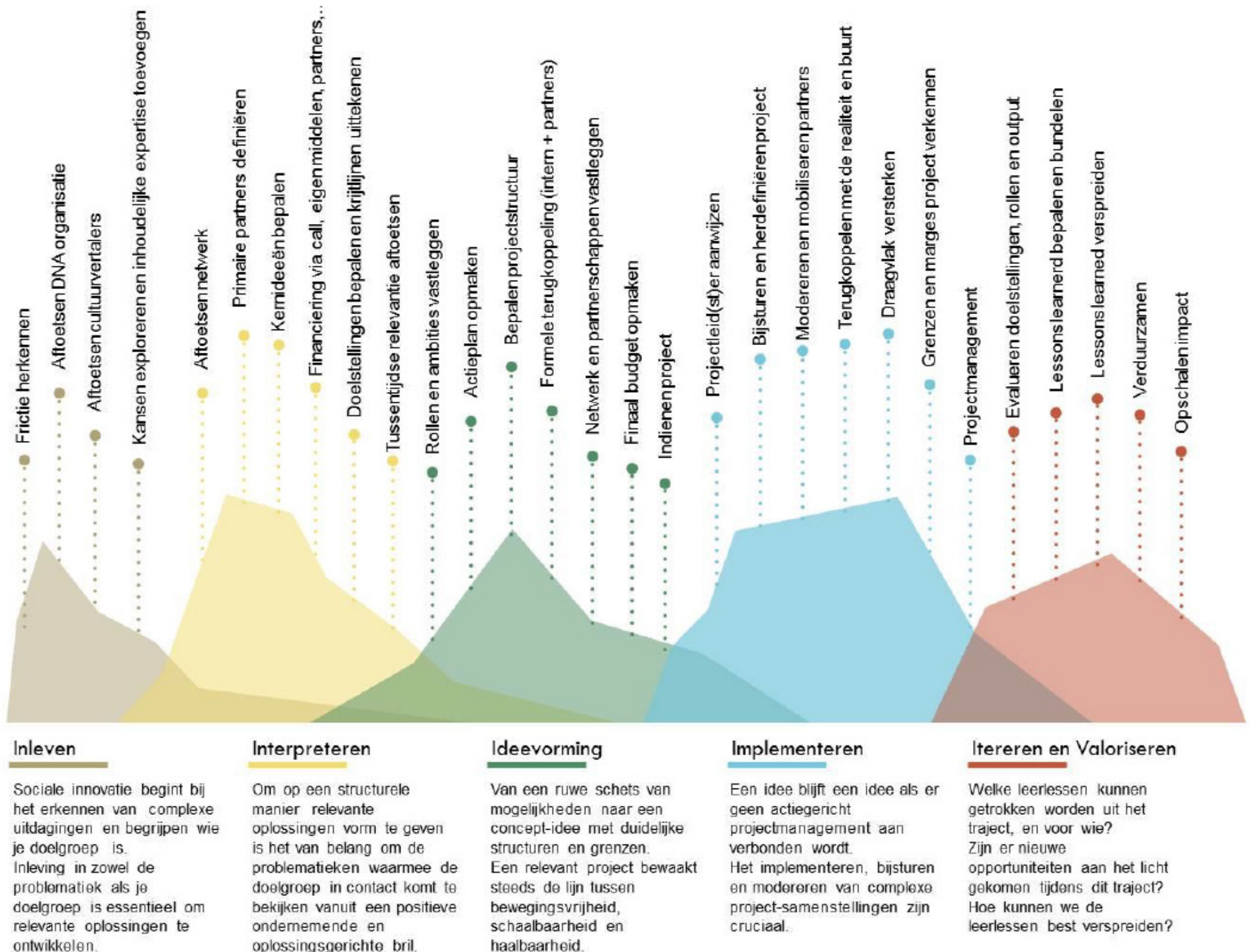
Welke onderliggende randvoorwaarden zorgen ervoor dat een nieuwe dienstverlening kan blijven bestaan als zelfstandige organisatie?

“Je hebt een sterke sociaal ondernemer nodig die er de schouders onder zet. Kinderopvang Elmer bijvoorbeeld heeft nog dezelfde directie als toen we ermee startten. Dat geeft een bepaalde garantie omdat zij de historiek mee hebben. Maar dat hoeft niet altijd zo te zijn. We ontwikkelden bijvoorbeeld lokaal dienstencentrum Aksent dat al verschillende keren van coördinator veranderde.

Voordat we een project verzelfstandigen, moeten we weten dat het stevig genoeg is om door iemand anders overgenomen te worden”, zegt Ingrid.

Ook de betrokkenheid van de potentiële eindgebruiker van bij het begin is een essentieel element om een dienstverlening op lange termijn te doen slagen. “Zo blijft die zich verantwoordelijk voelen. Bij Elmer, bijvoorbeeld, werken ook nog vrouwen die bij de start als vrijwilliger meewerkten.”

Ingrid sluit af met een algemene les: wees je bewust van de referentiekaders waarin je werkt. “Ook al denk je heel open, toets altijd alles af met de eindgebruiker. Als je alleen denkt vanuit de eigen referentiekaders, lukt het niet. Neem tijd om te begrijpen wat er aan de andere kant van de tafel wordt gezegd. Er komt iets heel sterks uit omdat je op het einde van de rit weet dat de mensen voor wie het bedoeld is, er tevreden mee zijn. Dat is het belangrijkste voor duurzame ontwikkeling.”

Figuur 1: Het 5I-model van EVA bxl